

658
Заг. 57 - 1/11 50
Український Технічно-Господарський Інститут позаочного навчання
при Українській Господарській Академії в ЧСР.

На правах рукопису.

Курс ч. 5.

Кузьма Безкровний

Лектор Українського Технічно-Господарського Інституту при УГА.

Торговельне Рахівництво

(Курс лекцій)

УТГІ

1932 - 1933

Подєбради

06 ю
Український Технічно-Господарський Інститут позаочного навчання
при Українській Господарській Академії в ЧСР.

На правах рукопису.

Курс ч. 5.

Кузьма Безкровний

Лектор Українського Технічно-Господарського Інституту при УГА.

Торговельне Рахівництво

(Курс лекцій)

~~33526~~

УТП

~~10.637.~~
Львів. Бібліотека
АН. УРСР

1932 - 1933

Подєбради

9052.9 (44e) 242.1

Copyright by Ukrajinska Hospodarska Akademiya. Poděbrady.
Czechoslovakia.

Львівська державна
наукова бібліотека

№ 6431

Лекція перша

А.

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА.

І. Загальні підстави обліку.

§ 1. ПІДПРИЄМСТВО. Діяльність людини, що скерована на здобуття господарських дібр /цінностей/, придатних на задоволення її потреб, називається господарчою діяльністю.

Господарча діяльність людини складається з багатьох окремих чинів, що називаються господарчими оборотами, або операціями. Всі господарчі чини об'єднуються в одне ціле – господарство.

Господарство, що пляново і організовано провадить господарчі обороти з участю капіталу й праці та має на меті через обслуговування інших господарств одержування господарських вигод, називається промисловим господарством, або підприємством.

§ 2. КАПІТАЛ І ПРАЦЯ В ПІДПРИЄМСТВІ. Сукупність майнових засобів, тобто цінностей, що вкладені у підприємство, як от: гроші, крам, рухоме й нерухоме майно, цінні папери, зобов'язання інших господарств і т.і. називається капіталом.

Капітал, вкладений у справу власником підприємства, називається підприємницьким, або власним капіталом; капітал, вкладений у справу сторонніми господарствами, називається позиченим, або чужим капіталом.

Особиста фізична й розумова праця людей, що не користується підприємством поділяється на: 1/ власну, коли господар – власник підприємства сам провадить господарчі операції і 2/ найману, коли праця провадиться сторонніми особами, закликаними господарем.

§ 3. ПОДІЛ ЦІННОСТЕЙ. Цінності, що ними порядкує підприємство, поділяються на речові і неречові умовні. Речова цінність – це та, що сама в собі містить цінність через властиві їй якості /наприклад дім, плуг/; умовна цінність – та, що її люди з тих чи інших міркувань уловилися вважати за цінність /наприклад, розписка, що дає лише право на ту чи іншу цінність речову чи іншу умовну/. Обіцянка платежу на словах – теж цінність, але цінність теж лише умовна.

§ 4. ОБОРОТ. Підприємство, маючи на меті одержання зиску, провадить так звані торговельно-промислові або комерційні обороти чи операції. Кожний оборот складається з того, що одна цінність одержується а друга віддається навзаєм. Отже оборот є не що інше, як виміні, що складається з двох окремих чинів: одержання і віддання.

§ 5. СУМА ОБОРОТУ. Господарства дають одне одному навзаєм одноцінні цінності. Сума, що становить вартість кожної з цих одноцінних цінностей, становить суму обороту.

Наприклад. Підприємство набуло на 500 доларів плугів, заплативши готівкою. Отже підприємство навзаєм грошей одержало плуги, яких вартість становить 500 дол. Сума цього обороту – 500 дол.

§ 6. МОЖЛИВІ ОБОРОТИ З ЦІННОСТЯМИ. Вважавши на те, що існують цінності лише речові та умовні, всі можливі обороти з ними можна поділити на чотири групи:

1. вимін однієї речової цінності на другу речову;
2. вимін речової цінності на умовну цінність;
3. вимін умовної цінності на речову цінність;
4. вимін однієї умовної цінності на другу умовну.

§ 7. ПОТРЕБА ОБЛІКУ ЦІННОСТЯМ І ЗАПИСУ ОБОРОТІВ. Людина у своїй господарчій діяльності керується так званов господарськом засадою: з найменшими витратами досягти найбільших наслідків і тому власник підприємства вибирає з ряду можливих операцій ті, що на його думку дадуть найбільший добуток. Але щоб провадити операції з позитивним наслідком, власник мусить знати, якими саме цінностями орудує підприємство, де саме є належні йому цінності, скільки саме коштує та чи інша річ і на який саме зиск можна сподіватись. Успішність операцій часто залежить ще й від того, в якій мірі використовується набутий досвід у минулому. Річ врозуміла, власник не може покладатися на свою пам'ять, щоб використовувати при потребі всі ці відомості і тому всі господарчі обороти записуються у призначені на це книги. Ці записи робляться на підставі певних засад, що їх устанавляє рахівництво, або бухгалтерія. Завдяки цим записам власник завжди може мати не тільки докладні відомості про цінності, що ними розпоряджає підприємство, чи про зисковість тієї чи іншої операції, а й виразне уявлення про успішність діяльності підприємства та про його добре-бут. Велике значіння записи у книги мають і для контролю діяльності осіб, які з доручення власника провадять ті чи інші операції.

Запис господарчих оборотів приписується і законом. Закон охороняє інтереси сторонніх осіб, які вдали в підприємство свої засоби /позичили гроші, дали набір крам і т.і./, і зобов'язує власника підприємства робити ці записи. На випадок невикплатності, книги дають можливість викрити її причини і міру провинності осіб, які керуєть підприємством.

§ 8. ГРУПУВАННЯ ОБОРОТІВ. Щоб облічувати речові цінності, що ними порядкує підприємство, та превадити розрахунки за ці цінності з іншими підприємствами, зроблені обороти розподіляються по окремих групах: обороти з грішми об'єднуються в одну групу, обороти з крамом - у другу, обороти з покупцями - у третю, обороти з постачальниками - у четверту, обороти з векселями - у п'яту і т.д.

Кількість таких груп залежить від бажання мати більше чи менше докладні відомості про стан майнових засобів підприємства. Напр. торгуючи плугами, боровами і косами, обороти з цим крамом можна об'єднати в одну групу оборотів з хліборобським знаряддям, але ці ж обороти можна поділити і на три групи, прилучавчи до однієї групи обороти з плугами, до другої - з боровами, до третьої - з косами.

На кожную групу оборотів призначається окрема таблиця - Р а х у - н о к.

§ 9. РАХУНОК. Вважаючи на те, що оборот складається з двох протилежних чинів: одержання і віддання, рахунок поділяється на дві протилежні сторінки; з них л і в а - призначена на запис цінностей, що підприємство о д е р ж у є /п р и б у т о к/, а п р а в а - на запис цінностей, що підприємство в і д д а є /в и б у т о к/.

Прибуток.		Рахунок		К А С И		Вибуток	
	дол.	500	-		дол.	400	-
	"	300	-		"	50	-
	"	400	-		"	10	-

Прибуткова й вибуткова сторінки рахунку звичайно містяться на цій сторінці розгорнутого аркуша. Вгорі рахунку посередині пишуть слово "Рахунок", а поруч з цим словом назву майна, що облічується, чи зобов'язання, а з боків слова: "Прибуток" та "Вибуток".

§ 10. ЗАКОН ПОДВІЙНОГО ЗАПИСУ ОБОРОТІВ. Розглянувши той чи інший оборот і довідавшись, яка цінність одержується, а яка віддається на взамін, суму обороту треба записати:

1. На ліву /прибуткову/ сторінку рахунку, що призначений на запис цінностей, до яких належить одержана цінність і

2. на праву /вибуткову/ сторінку рахунку, що призначений на запис цінностей, до яких належить цінність віддана.

Таким чином, сума обороту записується двічі і на два різні рахунки: на один на ліву /прибуткову/ сторінку, а на другий - на праву /вибуткову/ сторінку. В цьому й полягає закон подвійного запису оборотів.

Напр. Ми купили на 500 доларів плугів за готівку.

Отже ми одержали плуги /прибуток/ і віддали гроші /вибуток/. Сума обороту = 500 дол.

Щоб облічувати плуги, мусимо відкрити Рх-к Плугів, щоб облічувати гроші, мусимо відкрити Рх-к Каси. Запишемо ж цю операцію на рахунки на підставі закону подвійного запису оборотів.

П.	Рх-к Плугів	В.	П.	Рх-к Каси	В.
	500 дол.			500 дол.	

Записувачи господарчі обороти спираючись на закон подвійного запису, треба уважно стежити, щоб сума прибутку завжди дорівнювала сумі вибутку.

§ 11. ПОДІЛ РАХУНКІВ. Рахунки, що відкриваються на облік речовим цінностям, називаються речовими рахунками. У протилежність Рахунку Каси, що має справу з постійною цінністю - грошми, як мірилом цін, всі інші речові рахунки призначаються на облік всяких речей, вартість яких з тих чи інших причин міняється, даючи підприємству зиск чи втрату.

Речі, що підприємство набуває чи збуває, записуються на прибуток та вибуток речових рахунків з зазначенням кількості, ціни та суми.

Прибуткова сума речових рахунків становить свою вартість набутих речей, вибуткова - у торгування, цебто суму, одержану за збуті речі.

Дуже часто купівля і продаж всяких речей відбувається на бір, тобто на взамін речових цінностей віддається і одержується умовні цінності - зобов'язання.

Ці кредитові операції викликають потребу в розрахунках з особами та підприємствами за речові цінності. Рахунки, що призначені на провадження цих розрахунків називаються особовими рахунками.

Отже, через те, що обороти провадяться з речовими цінностями, а за ці цінності робляться особові розрахунки, всі рахунки поділяються на 1/ речові і 2/ особові. У перших зосереджується облік речовим цінностям, а у других - облік умовним цінностям, цебто розрахунки за речові цінності.

§ 12. ЗАПИС ОБОРОТІВ. З огляду на те, що існують лише речові та особові рахунки та що кожний оборот вимагає двох записів - на ліву сторінку одного рахунку і на праву другого - всі записи оборотів можуть мати вигляд однієї з наступних комбінацій:

І. Сума обороту записується на ліву сторінку одного речового рахунку і на праву сторінку другого речового рахунку.

Наприклад. а/ Навзамін борошна, що коштує 100 дол., ми одержали на ту саму суму зерна.

Отже маємо: прибуток зерна і вибуток борошна.

Щоб записати цей оборот, відкриваємо два речові рахунки: Рахунок Борошна і Рахунок Зерна, а суму обороту 100 дол. записуємо на ліву./прибуткову/ сторінку Рахунку Зерна і на праву /вибуткову/ сторінку Рахунку Борошна.

П.	Рх-к Борошна	В.	П.	Рх-к Зерна	В.
	100 дол.	>		100 дол.	

Цей запис показує, що підприємство одержало зерно /прибуток/ навзамін борошна /вибуток/ та що сума обороту 100 дол. ніби перейшла з Рахунку Борошна на Рахунок Зерна.

б/ Ми продали борін на 250 дол.

Отже маємо прибуток готівки і вибуток борін.

Щоб записати цей оборот, треба мати два речових рахунки: Рх-к Каси і Рх-к Борін, а суму обороту 250 дол. треба записати на ліву /прибуткову/ сторінку Рахунку Каси і на праву /вибуткову/ сторінку Рахунку Борін.

П.	Рх-к Борін.	В.	П.	Рх-к Каси.	В.
	Дол. 250	>		Дол. 250	

Цей запис показує, що у скарбниці прибуло 250 дол. і на цю ж суму вибуло борін та що сума обороту ^{ніби} перейшла з Рх-ку Борін на Рх-к Каси.

в/ Ми купили на 100 дол. кіс.

Маємо прибуток кіс і вибуток готівки.

Щоб записати цю операцію, треба відкрити речовий рахунок - Рх-к Кіс /Рх-к Каси ми вже маємо/, суму обороту заприбуткувати цей рахунок і записати її на вибуткову сторінку Рх-ку Каси.

П.	Рх-к Каси	В.	П.	Рх-к Кіс	В.
Дол. 250		Дол. 100	>	Дол. 100	

Цей запис показує, що готівка у скарбниці зменшилась на 100 дол. і на цю ж суму прибуло кіс та що сума ^{обороту} ніби перейшла з Рх-ку Каси на Рх-к Кіс.

2. Сума обороту записується на ліву сторінку речового рахунку і на праву сторінку особового рахунку.

Наприклад. Ми купили у Діброви на 500 дол. борін набір.

Отже навзамін борін, що їх набуто /прибуток/, ми Діброві дали /вибуток/ умовну цінність - обіцянку заплатити, цебто наше зобов'язання.

Щоб записати цю операцію, треба мати два рахунки: один речовий - Рх-к Борін / ми вже його маємо/ і другий особовий - Рх-к Діброви, а суму обороту 500 дол. треба записати на прибуток першого і на вибуток - другого:

П	Рх-к Борін	В	П	Рх-к Діброви	В
.....>	Дол. 500	250		Дол. 500	

Цей запис показує прибуток борін і нашу заборженість Діброві та що сума обороту 500 дол. ніби перейшла з Рх-ку Діброви на Рх-к Борін.

3. Сума обороту записується на ліву сторінку особового рахунку і на праву - речового рахунку.

Наприклад. Ми продали Луговому набір борін на 200 дол.

Отже ми одержали від Лугового навазмі́н плугів обіцянку заплатити, тобто умовну цінність.

Щоб записати цей оборот, треба відкрити особовий рахунок - Рх-к Лугового, заприбуткувати його на 200 дол. і ту ж суму записати на вибуток Рх-ку Борін.

П.	Рх-к Борін	В.	П.	Рх-к Лугового	В.
500 дол.	250 дол.			200 дол.	
	200 "				

Цей запис показує вибуток борін, заборженість Лугового нам та що сума обороту ніби перейшла з Рх-ку Борін на Рх-к Лугового.

4. Сума обороту записується на ліву /прибуткову/ сторінку одного особового рахунку і на праву /вибуткову/ сторінку другого особового рахунку.

Наприклад. М и винні Діброві 500 дол. Луговий винен н'а м 200 дол. З нашого доручення Луговий сплатив Діброві 200 дол.

Рахунок Діброви і Рх-к Лугового до цієї операції мали такий вигляд:

П.	Рх-к Діброви	В.	П.	Рх-к Лугового	В.
	500 дол			200 дол.	

Щоб записати згадану операцію, треба заприбуткувати Рх-к Діброви /Діброва одержав/ на 200 дол. і цю ж суму записати на вибуток Рх-ку Лугового /Луговий сплатив/. Отже запишемо:

П.	Рх-к Діброви	В.	П.	Рх-к Лугового	В.
.....	200 дол.	500 дол.	200 дол.	200 дол.	

Цей запис показує, що Луговий, заплативши з нашого доручення Діброві 200 дол., з нами розрахувався та що наш довг Діброві на цю суму зменшився.

На прикладі запису розрахунків з Дібровою та Луговим за борони, куплені нами набір у першого і продані нами теж набір другому бачимо, що на лівих сторінках особових рахунків записуються зобов'язання підприємств, що їм відкриті рахунки, цебто те, що вони винні, а на правих - їх права, цебто те, що вони мають одержати.

§ 13. "ВИНЕН" і "МАС". Ліва сторінка рахунку - "Прибуток" - ще називається "Винен", або "Дебет" /від девето - бути винним/, а права - "Вибуток" ще називається "Мас", або "Кредит" /від сьедо - повірити, довірити комусь, мати за ким небудь/.

Винен	Рх-к	Мас.
-------	------------	------

Із слів *девео* і *сдео* витворено ще такі слова:

1/ *дебітор*, цебто винуватець або позичальник;

2/ *кредитор*, цебто віродавець або позикодавець;

3/ *дебітувати рахунок* - записати суму обороту на ліву сторінку рахунку, що й називається *дебітуван*

4/ *кредитувати рахунок* - записати суму обороту на праву сторінку рахунку, що й називається *кредитуван*

У взаємних стосунках рахунків між собою кожний рахунок виступає ніби особа, яка провадить вимін цінностей, робить операції. і коли Рахунок одержав /прибуток/ він *винен* /повинен дати навзамін/ іншому Рахункові, від якого він одержав, від якого до нього ніби перейшла сума обороту, який йому *в і д д а в*, значить, за ним *має* /має одержати навзамін/. Отже кожний рахунок є або *довжником* /дебітором/, або *в і р о д а в ц е м* /кредитором/. *Довжником* він є за ті суми, що записані на його ліву /прибуткову/ сторінку, а *віродавцем* - за ті суми, що записані на його праву /вибуткову/ сторінку.

Наприклад. Ми продали Луговому борін на 200 дол. набір. Запишемо цю операцію на рахунки.

В.	Рх-к Лугового	М.	В.	Рх-к Борін	М.
Дол. 200			Дол. 500	Дол. 250	
				" 200	

Цей запис ми можемо прочитати так: Рх-к Лугового *винен* Рх-ві Борін.

§ 14. САЛЬДО. При порівнянні загальних підсумків сторінок рахунку може бути три випадки:

1. "Винен" дорівнює "Має" / $B = M$ /

2. "Винен" більше "Має" / $B > M$ /

3. "Винен" менше "Має" / $B < M$ /

1/ В.	Рх-к Лугового	М.	2/ В.	Рх-к Борін	М.	3/ В.	Рх-к Діброви	М.
Дол. 200	Дол. 200		Дол. 1000	дол. 250		Дол. 200	дол. 500	
			" 500	" 200				
			Дол. 1500	Дол. 450				

Різниця між сумов "Винен" і сумов "Має" кожного рахунку зветься *С а л ь д о*.

Коли "Винен" більше ніж "Має", одержимо "С а л ь д о В и н е н" /СВ / /дебітове Сальдо/, коли "Має" більше ніж "Винен", одержимо "С а л ь д о М а є" /СМ / /кредитове Сальдо/. Коли "Винец" дорівнює "Має", цебто коли між "Винен" та "Має" досягнута рівновага, то рахунок у р і в н о - в а ж е н о, або, як кажуть, *з б а л а н с о в а н о*.

Таким чином, щоб урівноважити чи збалансувати рахунок, треба до меншої його сторінки додати відповідне Сальдо.

В.	Рх-к Борін	М.	В.	Рх-к Діброви	М.
Дол. 1500	Дол. 450		Дол. 200	Дол. 500	
	Сальдо 1050		Сальдо 300		
Дол. 1500	Дол. 1500		Дол. 500	Дол. 500	

З цього прикладу бачимо, що

$$B = M + C^B$$

$$M = B + C^M$$

§ 15. ПОДІЛ ОСОБОВИХ РАХУНКІВ. В особових рахунках зосереджується, як відомо, розрахунки з різними особами та установами. Ці розрахунки поділяються на:

1. розрахунки за підприємницький капітал та
2. розрахунки за позичений капітал.

Розрахунки за підприємницький капітал провадяться з господарем і виявляються як облік засобам, що він вклав у підприємство з переняттям на себе наслідків від діяльності підприємства. Розрахунки за позичений капітал робляться з сторонніми підприємствами й з господарем і виявляються як облік засобам, що від них одержувться та їм даються як позичка. У цих розрахунках господар відіграє роль сторонньої особи.

В залежності від зазначених сферах розрахунків, особові рахунки поділяються на:

1. рахунок господаря / як такого / і
2. рахунки сторонніх осіб та установ /долучаючи і господаря в такій же ролі /.

§ 16. РАХУНОК ГОСПОДАРЯ. Особовий рахунок, що його треба мати для розрахунків підприємства за підприємницький капітал, цебто за засоби /гроші, крім, майно і т.і./, вкладені господарем у підприємство, має назву: Рахунок Капіталу.

Господар - власник підприємства у рахівництві прирівнюється до відавця /кредитора/. Підприємство, одержавши засоби від господаря, опиняється у становищі довжника, зобов'язаного вернути те, що він одержав.

Розмір Капіталу може мінятися з причин зовнішніх і внутрішніх, а саме:

1. з причин зовнішніх, - коли сам господар збільшить чи зменшить вкладені ним засоби;
2. з причин внутрішніх, - через одержання підприємством зиску /збільшиться/ та через одержання втрати /зменшиться/.

Операції, що їх треба записувати в Рх-к Капіталу, можуть бути лише наступні:

1. На "Має": а/ внесення первісного капіталу,
б/ нові внески,
в/ одержання зиску;
2. На "Винен": а/ зменшення господарем вкладених ним засобів,
б/ втрати.

Приклад. Господар, закладаючи своїм коштом торговельне підприємство, вклав такі засоби:

1. Гроші.....	дол.	10.000
2. Цінні папери.....	"	3.000
3. Векселі на одержання "	"	2.000
Разом дол.		15.000

Щоб записати цю операцію, треба відкрити Рх-к Капіталу і записати на "Має" 15.000 дол.; відкрити Рх-к Каси, Рх-к Цінних паперів, Рх-к Векселів на одержання і записати на "Винен" цих рахунків ту ж суму; відповідно розподіливши між ними складові частини капіталу.

		В. Рх-к Каси М.	
		Дол. 10.000	
В. Рх-к Капіталу М.	Дол. 15.000	Дол. 3.000	В. Рх-к Цінних паперів М.
		Дол. 2.000	
		В. Рх-к Векселів на одержання М.	

ВІСНОВКИ
НАУК. ТОВАРИШТВО ШЕВЧЕНКА
БІБЛІОТЕКА

Цей запис показує, з яких саме цінностей складається первісний капітал, вкладений господарем у підприємство. Прочитати ж цей запис можна так: три рахунки, а саме: Рх-к Каси, Рх-к Цінних паперів і Рх-к Векселів на одержання в и н н і Рх-ві Капіталу / 15.000 дол./.

Отже за Рх-м Капіталу стоїть власник підприємства, а рахунки, що до них ніби перейшла сума обороту 15.000 дол., виступають ніби розпорядчики цінностями, одержаними від власника.

§ 17. ПЕРЕХІДНІ РЕЗУЛЬТАТОВІ РАХУНКИ. Щоб виявити наслідки окремих операцій і остаточний наслідок діяльності підприємства, треба мати, так звані, результатові рахунки.

Результатові рахунки називаються перехідними і то-
му, що виявлені ними наслідки від операцій переходять врешті у Рх-к Капі-
талу.

Запишемо на рахунки наступні операції:

1. Господар вклав у підприємство готівкою.....	4.000	дол.
2. Одержано відсотків.....	700	"
3. Одержано комісійне.....	150	"
4. Сплачено відсотків.....	400	"
5. Сплачено комісійне.....	200	"
6. Торговельні витрати.....	120	"

Щоб записати ці операції, треба відкрити: Рх-к Капіталу, Рх-к На-
си, Рх-к Відсотків, Рх-к Комісії і Рх-к Торговельних втрат.

Одержана від господаря готівка записується на "Винен" /прибуток/ Рх-ку Каси і на "Має" /вибуток/ Рх-ку Капіталу

Одержані відсотки та комісійне - на "Винен" Рх-ку Каси і на "Мас" Рх-ку Відсотків та Рх-ку Комісії;

Сплачені: відсотки, комісійне та торговельні витрати - на "Винен"
Рх-ку Відсотків, Рх-ку Комісії та Рх-ку Торговельних витрат і на "Має"
Рх-ку Каси.

0,24/1987/

6431

РЛ 6431_y